

при участието на секретар-протоколиста Мариана Малканова разгледа в закрито заседание на 13.03.2024 г. конституционно дело №8/2024 г., докладвано от съдия Десислава Атанасова.

Производството е по чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията на Република България във фазата по допустимост на искането по реда на чл. 19, ал. 1 от Закона за Конституционен съд (ЗКС).

Делото е образувано на 09.02.2024 г. по искане на съдебен състав на Окръжен съд – Плевен (ОС – Плевен) за установяване на противоконституционност на разпоредбите на чл. 381, ал. 2 и 3 и на чл. 382, ал. 3 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 2005 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 18 от 2024 г.; НПК). Сезирацият съд поддържа, че оспорените разпоредби са в противоречие с чл. 4, ал. 2, чл. 56 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията.

В ОС – Плевен са образувани две наказателни дела от общ характер – №12/2024 г. и №34/2024 г., по внесени от Окръжна прокуратура – Плевен споразумения за решаване на делото в досъдебното производство по прокурорска преписка №5913/2023 г. В споразуменията всяко от обвиняемите лица се признава за виновно в извършването на престъпление по чл. 321 от Наказателния кодекс (НК), както и в извършването на седем престъпления по Раздел IX „Трафик на хора“ на Глава втора от НК.

В искането вносителят излага доводи за твърдяната противоконституционност на „принципната възможност наказателно производство за престъпление „Трафик на хора“ да приключи със споразумение, а в досъдебната фаза и без участието на пострадалото лице и без да са възстановени имуществените вреди (пропуснати ползи) от престъплението“. Сезирацият съд отбелязва, че при тази правна уредба при сключване на споразумение за решаване на делото в досъдебна фаза волята на пострадалия е без значение, за разлика от сключване на споразумение за решаване на делото в съдебна фаза. В мотивите на искането се прави заключение за явна несправедливост на това законодателно решение и се сочи, че „действащата процесуалната уредба в НПК е проблематична от гледна точка на правата на пострадалите от трафик на хора“.

Според вносителя изключването на пострадалия като субект на процеса, при

решаване на делото със споразумение в досъдебна фаза, го лишава от достъп до съд и е в несъответствие с ценностите на Конституцията поради неосигуряване на ефективна съдебна защита на жертвите на трафик на хора. Това води до неизясняване на всички факти, които са относими за ефективното реализиране на правата на пострадалите от този вид престъпления (С.З. срещу България, №29263/12, 3 март 2015 г.), до нарушение на задължението на съда да осигури равенство в процеса (чл. 121, ал. 1 от Конституцията), както и да защити правата на гражданите (чл. 117, ал. 1 от Конституцията), противоречи на принципа на справедливостта и равното третиране и не е легитимно оправдание за решаване на делото в разумен срок.

По отношение на разпоредбата на чл. 381, ал. 3 НПК излага съображения за несъответствие с Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, като се позовава на практика на Европейския съд по правата на човека (Крачунова срещу България, №18269/18, 28 ноември 2023 г.).

В искането вносителят сочи, че разпоредбата на чл. 381, ал. 3 НПК, разбрана в контекста на т. 3 на Тълкувателно решение №2/2016 г. по тълкувателно дело №2/2016 г. на Общото събрание на Наказателна колегия на Върховния касационен съд „прави невъзможно преодоляването на законодателните несъвършенства и противоречи на Конституцията“.

Вносителят мотивира искането си и с препоръките за България в доклада на Експертната група за борба с трафика на хора (GRETA), орган, който следи за прилагане на Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора (ратифицирана, обн. ДВ, бр. 24 от 20.03.2007 г., обн. ДВ, бр. 63 от 03.08.2007 г.), целящи подобряване на „достъпа до правосъдие и ефективните средства за защита на жертвите на трафик на хора“ (Оценителен доклад, трети кръг за оценка, 29 април 2021 г.).

С оглед на заявения петитум в искането с разпореждане от 31.01.2024 г., на основание чл. 19, ал. 1 във връзка с чл. 22, ал. 4 от Правилника за организацията на дейността на Конституционния съд (ПОДКС), председателят на Конституционния съд е дал указания на сезиращия съд за отстраняване на нередовност на искането, в изпълнение на което е представено допълнение към искането от 09.02.2024 г.

Конституционният съд, за да се произнесе по допустимостта на искането, съобрази следното:

Искането по настоящото конституционно дело е направено от субект на инициатива съгласно чл. 150, ал. 2 от Конституцията – съд (съдебен състав).

Предмет на искането според неговия петитум е установяване на противоконституционност на чл. 381, ал. 2 и 3 и на чл. 382, ал. 3 НПК.

С промяната на Конституцията от декември 2023 г. (обн. ДВ, бр. 106 от 22.12.2023 г.) е изменен чл. 150, ал. 2, като възможността за сезиране на Конституционния съд с искане за установяване на несъответствие между закон, приложим по конкретното дело, и Конституцията, е предоставена на всеки съд, действащ по своя инициатива или по искане на страна по делото, а не само на състави на Върховния касационен съд и на Върховния административен съд. По своята същност настоящата редакция на разпоредбата разширява кръга от сезиращи субекти, като запазва конституционно ограничената сезираща компетентност по чл. 150, ал. 2 от Конституцията, с която досега разполагаха съставите на върховните съдилища. Поради това, когато съд упражнява това ново конституционно правомощие, трябва да следва установената практика на Конституционния съд относно допустимостта на исканията, внесени от състави на Върховния касационен съд или на Върховния административен съд.

Конституционният съд е формирал трайна практика, съгласно която отделни състави на Върховния касационен съд и на Върховния административен съд имат правомощие да го сезират, в случай че установят несъответствие между Конституцията и закон, приложим по висящо пред тях дело (Определение №1 от 01.07.1997 г. по к.д. №5/1997 г., потвърдено в определение от 25.06.2002 г. по к.д. №12/2002 г.; определение от 29.03.2014 г. по к.д. №4/2014 г.; определение от 29.04.2015 г. по к.д. №2/2015 г.; определение от 28.06.2016 г. по к.д. №7/2016 г.; определение от 17.09.2019 г. по к.д. №9/2019 г. и др.).

Задължение на сезиращия съд е първи да обоснове, че поставеният въпрос е от значение за решаване на конкретното дело, и да определи приложимото право.

Искане, направено от съд на основание чл. 150, ал. 2 от Конституцията, следва да има за предмет установяване на противоконституционност на действаща законова уредба, приложима по делото. „Въпросът за конституционността на приложимия по висящото дело закон, независимо от модела на конституционно правосъдие, винаги има преюдициален характер – такъв въпрос не би имало мотив да се поставя и

решава, ако отговорът на същия няма да има ефект за разрешаването на правния спор, по повод на който е сезиран Конституционният съд – това противоречи преди всичко на здравия разум, на процесуалната икономия и, което е по-съществено, на смисъла и предназначението на конституционното правосъдие да осигури върховенството на Конституцията“ (Тълкувателно решение №3/2020 г. по к.д. №5/2019 г.).

Сезирането на Конституционния съд трябва да е не само възможност, а необходимост, произтичаща от конкретното дело. Законовата разпоредба, по отношение на която сезиращият субект е установил несъответствие с Конституцията, трябва да е приложима по висящото пред него дело. Това означава, че без отговора на поставения въпрос сезиращият съд не е в състояние да осъществи конституционносъобразно правосъдната си функция.

Конституционният съд потвърждава своята практика и във връзка с прилагането на разпоредбата на чл. 18, ал. 3 ПОДКС в контекста на новата редакция на чл. 150, ал. 2 от Конституцията (определение от 14.09.2021 г. по к.д. №13/2021 г.; определение от 05.10.2021 г. по к.д. №15/2021 г.). В Решение №5 от 14.06.2022 г. по к.д. №13/2021 г. Конституционният съд обобщава, че „не отстъпва от своята позиция, че изясняване на приложимото вътрешно право в контекста на правото на Европейския съюз е необходимо винаги, когато приложима вътрешна правна норма попада в приложното поле на правото на ЕС [...] и поради това се дължи на общо основание (*ipso jure*) от всеки правен субект, който я прилага, и в частност от всеки съд в съдебната система. Тази преценка от сезиращ по реда на чл. 150, ал. 2 от Конституцията субект [...] попада също така в обхвата на отсъждане от Конституционния съд, доколкото пряко се отнася към решаването на преюдициалния въпрос за неговата юрисдикция“ (в този смисъл и Определение №2 от 24.02.2022 г. по к.д. №15/2021 г.). Съдът отбелязва, че „всеки съд от националната съдебна система по всяко дело следва служебно да провери дали предметът на делото или приложимите вътрешни правни норми имат връзка с правото на ЕС (дали приложимата вътрешна правна норма представлява мярка по прилагането му или по друг начин е свързана с него) и ако установи връзка – да съобрази в пълнота последиците от неговото действие“.

Конституционният съд подчертава, че „съответстващото на правото на ЕС тълкуване на вътрешната правна норма в неговия обхват е определящо за

прилагането на тази норма. То може да позволи преодоляване на противоречие между вътрешната норма и правото на ЕС, от една страна, както и между вътрешната норма и националната конституция, от друга страна. Така обоснованият подход е още по-наложителен в случаите [...] когато оспорената пред Конституционния съд норма – или целият акт – транспонира съюзна директива“. „Само ако след осъществяването в пълнота на този анализ за съда остане или възникне основателно съмнение за противоречие с Конституцията на приложима вътрешна правна норма или на относима съюзна правна норма, той следва да потърси произнасяне на Конституционния съд със съответните доводи.“

Преценката на сезиращия по реда на чл. 150, ал. 2 от Конституцията съд относно приложимото право е в обхвата на отсъждане от Конституционния съд, доколкото пряко се отнася към решаването на преюдициалния въпрос за неговата юрисдикция (Определение №2/2021 г. по к.д. №15/2021 г.).

Наред с посоченото, за да е допустимо искане за упражняване на възприетата в Конституцията специфична форма на инцидентен контрол за конституционосъобразност, следва да бъде обосновано не от съмнение за противоконституционност, а да се основава на достигнатата убеденост на съда, изразена чрез приведени доводи.

Конституционният съд подчертава, че за да е налице валидно сезиране, е необходимо също така поставеният за разрешаване в искането въпрос да е от кръга на неговата компетентност. Последното представлява необходимо условие за допускане на направено искане и преминаване на конституционното дело във фазата по същество.

С искане, направено на основание чл. 150, ал. 2 от Конституцията, сезиращият съд не може да очаква от Конституционния съд да се произнесе по въпроси от компетентността на самия сезиращ орган.

В настоящото искане като основание за оспорване на разпоредбата на чл. 381, ал. 2 НПК е посочено невключването на Раздел IX „Трафик на хора“ от Глава втора на НК в кръга на тежки умишлени престъпления, за които не се допуска сключване на споразумение за решаването на делото в досъдебното производство. Във връзка с това твърдение е оспорена и разпоредбата на чл. 382, ал. 3 НПК, която предвижда, че в съдебното заседание участват прокурор, защитник и обвиняем, но не и пострадалият.

Съдът обръща внимание, че съгласно чл. 62, ал. 1 от Конституцията законодателната власт се осъществява единствено от Народното събрание. Конституционният съд не е компетентен да замества волята на законодателя със свое решение, нито да дава указания на Народното събрание каква правна уредба да създава. Допускането за разглеждане по същество на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 във връзка с чл. 150, ал. 2 от Конституцията на искане за твърдяна липса на необходима правна уредба би означавало Съдът да излезе извън пределите на своите правомощия в рамките на инцидентния нормен контрол и да се превърне в позитивен законодател (Определение №2/1994 г. по к.д. №1/1994 г.).

В заключение Конституционният съд отбелязва, че отсъствието на ясни изводи за приложимото право, в частност относно правото на Европейския съюз, и привеждането на доводи за липсваща правна уредба в подкрепа на твърдяната противоконституционност на оспорените законодателни разпоредби, предвид изложените по-горе съображения, обосновават недопустимост на искането.

По изложените съображения и на основание чл. 13 ЗКС и чл. 25, ал. 1 и чл. 26, ал. 1 ПОДКС, Конституционният съд

О П Р Е Д Е Л И:

ОТКЛОНЯВА искането на Окръжен съд – Плевен за установяване на противоконституционност на разпоредбите на чл. 381, ал. 2 и 3 и на чл. 382, ал. 3 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 2005 г., последно изм. и доп. ДВ, бр. 18 от 2024 г.).

ПРЕКРАТЯВА производството по конституционно дело №8/2024 г.

ВРЪЩА искането на вносителя заедно с препис от определението.